

Ана Миљковац

Тијана Булатовић

ЛИКОВНА КУЛТУРА

за трећи разред основне школе
ПРИРУЧНИК ЗА НАСТАВНИКЕ

Завод за уџбенике и наставна средства
ПОДГОРИЦА, 2020.

мр Ана Миљковац Тијана Булатовић

ЛИКОВНА КУЛТУРА

за трећи разред основне школе
ПРИРУЧНИК ЗА НАСТАВНИКЕ

<i>Издавач</i>	Завод за уџбенике и наставна средства - Подгорица
<i>За издавача</i>	Павле Горановић, директор
<i>Главни уредник</i>	Радуле Нововић
<i>Одговорни уредник</i>	Лазо Лековић
<i>Уредница</i>	Биљана Мирановић
<i>Рецензенти</i>	др Александар Чиликов мр Ненад Шошкић Божидарка Нововић Бранка Мартиновић Зорица Минић
<i>Лектура</i>	Сања Марјановић
<i>Коректура</i>	Предраг Николић, Јасмина Радуновић
<i>Дизајн</i>	Слађана Бајић-Богдановић
<i>Прелом</i>	Иванка Хаверић
<i>Техничка уредница</i>	Дајана Вукчевић

CIP – Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-86-303-1678-4
COBISS.CG-ID 20474896

Национални савјет за образовање, Рјешењем број 16-2692 од 12. 06. 2012.
одобрио је овај уџбенички комплет за употребу у основној школи.

Copyright © Завод за уџбенике и наставна средства – Подгорица, 2020.

САДРЖАЈ

Увод	4
ВАЈАЊЕ	
1. Врсте скулптура – цјелина и дјелови скулптуре (два часа)	7
ЦРТАЊЕ	
2. Свијетло и тамно линијско испуњавање површина – низање и укрштање линија (два часа)	11
СЛИКАЊЕ	
3. Мијешане боје (два часа)	14
ГРАФИКА	
4. Отискивање и штампање матрица (два часа)	16
ВАЈАЊЕ	
5. Врсте скулптура – поступност обликовања (два часа)	19
ПРОСТОРНО ОБЛИКОВАЊЕ	
6. Унутрашњи простор (четири часа)	22
ЦРТАЊЕ	
7. Равномјерно распоређивање свијетлих и тамних површина (два часа)	26
СЛИКАЊЕ	
8. Освјетљавање и затамњивање боја – најсвијетлије и најтамније боје (два часа)	29
ГРАФИКА	
9. Шаблон, матрица и отисак (два часа)	32
ЦРТАЊЕ	
10. Слободоручно линијско изражавање (два часа)	35
ПРОСТОРНО ОБЛИКОВАЊЕ	
11. Грађење у простору (два часа)	38
СЛИКАЊЕ	
12. Сликарски материјали и прибори (два часа)	41
Литература	44

УВОД

Овај Приручник за трећи разред наставља већ уходан начин помоћи наставницима/наставницама при извођењу наставе из области ликовне културе. Као и претходни приручници (за први и други разред), он је „грађен“ од сценарија за часове који су некада увод, а некада проширивање или допуна остварења наставних циљева у односу на важећи Уџбеник.

Сценарији уважавају развојне могућности ученика/ученица у узрасту од осам година. Ученици и ученице су сада способнији за апстрактно мишљење него у претходним разредима. Ситна моторика је развијенија па су спремнији да одговоре на сложеније ликовне задатке. Новине у начину изражавања су многобројне.

Наставник/наставница треба да буде свјестан/свјесна да је у овом периоду развоја већа подложност туђим утицајима у односу на ранији период. Већом спретношћу у односу на претходну годину, ученици добијају могућност прецртавања (обично јунака из цртаних филмова, стрипова...) и понављања увјежбаних шаблона. Наставник/наставница не треба да подржава овакав начин изражавања, већ да систематично развија групу способности важну за ову област: ликовно памћење, машту, моторичку спретност и тачно опажање.

Због оваквих развојних промјена важно је да наставник/наставница зна ученичке могућности коришћења ликовних елемената у трећем разреду. То су:

Облик

Јављају се први елементи конкретизације код познатих објеката, али су пропорције и детаљи још увијек непотпуни. Ученици/ученице почињу да уочавају облике у профилу и представљају их на папиру. Профил је у почетку често окренут улијево јер га је, због положаја руке, тако лакше нацртати. У овом узрасту примјећује се појава дефинисања покрета савијањем једне ноге у кољену или руке у лакту.

Линија

Ученици/ученице располажу способношћу коришћења различитих врста линија: кривих, правих, изломљених... У односу на претходни период, линија је разноврснија и у току свог трајања: тања, дебља, лакше мијења правац... Ипак, ученици/ученице нијесу у могућности да у потпуности прате контуру.

Структура

Овај период означава сами почетак попуњавања облика минималним разликама у карактеру линија којима ученици/ученице попуњавају површине. Коришћењем боја, то попуњавање је, у овом узрасту, спонтано диференцирање структура.

Боја

Боја још увијек, у односу на стварно окружење, има декоративни карактер. Као и у ранијем периоду, јављају се веће површине сликане основним бојама. Ипак, распон палете је већи и уочавају се елементи локалног тона.

Композиција

Још увијек не постоји могућност тачног представљања перспективе, али се јављају елементи који сугеришу други план и појава да се један предмет заклања другим.

Поред наведеног, како би ученици усвојили ликовне елементе и појмове и обогатили своје ликовно изражавање, у трећем разреду више пажње треба обратити на циљеве:

Цртање

- Појашњавање настанка свијетлих и тамних површина помоћу низања и укрштања линија
- Развијање осјећаја за равномјерно распоређивање свијетлих и тамних површина на формату цртежа

Сликање

- Препознавање боја и њихових нијанси
- Објашњавање особина најсвјетлијих и најтамнијих боја
- Развијање могућности самосталног осјећаја освјетљавања и затамњивања боја
- Објашњавање особености настанка слике лијепљењем обојених површина

Вајање

- Утврђивање појмова: цјелина, саставни дјелови кипа
- Развијање осјећаја за пластичност
- Навикавање на поступност обликовања

Графика

- Објашњавање појмова: шаблон, матрица, отисак
- Упознавање са појмом ручног штампања
- Препознавање контраста као појма графичке форме

Просторно обликовање

- Усвајање појмова: простор и грађење у простору
- Развијање смисла за обликовање просторних облика
- Стицање представе о могућностима мијењања простора

У Приручнику има 12 сценарија за извођење наставе. Сценарији садрже исте дјелове као и претходна два приручника:

- **исходе учења** који су у складу с важећим планом и програмом за предмет Ликовна култура;
- **појмове** из области ликовне културе које ученици/ученице треба да усвоје у трећем разреду;
- **корелацију** с осталим наставним предметима које ученици/ученице уче у трећем разреду;
- **ликовна средства** која су конкретно потребна за одређени сценарио;
- **уводне напомене** које садрже све напомене везане за сваки сценарио посебно: у којем тренутку се одређени сценарио реализује у односу на вјежбе у Уџбенику, савјете у односу на употребу ликовних материјала и средстава, методичке напомене;
- **истраживање** се односи на ангажовање ученичке пажње на учење путем самосталног доношења закључака;
- **мотивација** је дио сценарија који се највише односи на рад наставника/наставница; треба да буде пажљиво промишљен и претходно припремљен;
- **активности** су дио сценарија који је логичан слијед успјешне мотивације; успјешност се великим дијелом огледа у емотивној и интелектуалној ангажованости ученика/ученица;
- **вредновање** – да би ученици активно учествовали у вредновању, потребно је прегледно изложити остварене радове и разговарати о успјешности у односу на оперативне циљеве.

Новина би била у томе што су три сценарија планирана за систематизацију наставног градива које ученици треба да науче у првом циклусу. На тај начин ученицима се омогућава да утврде основне појмове из ликовне умјетности, који су темељ знања за надоградњу у сљедећем образовном циклусу.

У реализацији овог Приручника учествовали су ученици/ученице III-4 разреда Основне школе „Сутјеска“, којима се овом приликом захваљујемо. Њихови радови су саставни дио овог Приручника. Током реализације сценарија сусреле смо се с њиховом изузетном креативношћу.

Пратећи развој ученика током првог циклуса и проширивање њиховог ликовног израза заснованог на знању, искуству и интересовању, доживјеле смо радост стварања, што и вама желимо.

1

Врсте скулптура – цјелина и дјелови скулптуре (два часа)

Исходи:	Током учења ученик/ученица ће моћи да: – наброји појмове цјелина и дјелове скулптуре – објасни тродимензионалност – креира рад користећи тврде и меке материјале
Појмови:	цјелина и дјелови скулптуре, велики, мали, висок, низак, низање, понављање, различит, једнак
Корелација:	Природа и друштво: <i>Истражујем своју околину</i>
Ликовна средства:	различита течна љепила (дрвофикс, „охо“), четкице за сликање, пластелин, из природе: каменчићи, гранчице, листићи, цвијеће, кора дрвета, смола...

Уводне напомене:

► Почетни часови Ликовне културе прилика су да ученици/ученице с радошћу почну школску годину. У трећем разреду, теме као што су „Како сам провео/провела љетњи распуст“ већ су им мало досадне. Пошто је у септембру лијепо вријеме, играјући се у природи, могу осмислити занимљиве ликовне композиције.

Моћивација:

► Наставник/наставница може почети разговором о природи, о животињама. Нагласак је на њиховом изгледу. Некада се он поклапа с карактером: лав има велике зубе и канце па изгледа застрашујуће, а грива доприноси његовом имиџу краља џунгле. Некада се изглед поклапа с функцијом. На примјер: жирафа има дугачак врат јер се храни листовима који се налазе на високим гранама дрвећа.

Циљ оваквог разговора је да се ученици/ученице, описујући животиње, присјете њиховог изгледа у цјелини и „саставних дјелова“: ноге, рогови, уши, реп (1, 2, 3). Наставник/наставница их подстиче да вербализују да ли је нека животиња ниска или висока, велика или мала. Затим, да ли се може цјелина саставити низањем или понављањем једнаких елемената (змија) или су нам потребни различити дјелови како би је саставили. Тада им се може скренути пажња на материјал који могу наћи у природи (каменчићи, гранчице, листићи, кора дрвета), који може послужити за вајање ако га спајају пластелином или лијепећи различитим љепилима, а могу користити и природно љепило – смолу. Дати упутство ученицима да бирају суви материјал јер ће радови направљени од њега бити дуготрајнији.

Истраживање:

► Ученици истражују (као Пипи Дуга Чарапа – стваротражитељи) и проналазе различите каменчиће, гранчице, парчиће коре дрвета, лишће, цвијеће... (4), који им могу послужити као дјелови за обликовање неке животиње. Затим их сакупљају на гомилице и бирају себи мјесто за рад у природи или у затвореном простору, зависи од временских прилика (5).

Активности:

► Ученици/ученице бирају коју животињу желе да направе од материјала који су сакупили. Може им се дати напомена да је лакше прво одредити и формирати труп, а затим ситније дјелове: врат, глава, ноге, реп, рогове... (6).

Ученици/ученице крећу у састављање кипа. Они, и у овом дијелу часа, могу да траже одређен облик из окружења који им је потребан да би формирали своју животињу. Треба објаснити да већа количина љепила не значи успјешно лијепљење, већ да увијек треба почети са мало, наносећи пажљиво четкицом на обје површине које желимо да залијепимо (уколико оцијенимо да је недовољно, додамо још). Ако на тим површинама има мало земље или пијеска, потребно их је обрисати прстима или марамицама. Наставник/наставница напомиње да радови не морају бити чврсто фиксирани љепилом, довољно је да се само држе тренутно, да се јасно види њихова замисао (7).

Вредновање:

► У овом случају не треба правити изложбу, због могућности распадања радова, јер је љепило вјероватно још свјеже (када се оно осуши, радове треба смјестити на полице и сачувати). Зато ученици/ученице и наставник/наставница обишае радове и разговарају о њима.

Вреднује се начин на који је формирана цјелина скулптуре и успјешност остварене замисли низањем различитих (8, 9) или понављањем истих дјелова скулптуре (10). На крају се процјењује визуелна убједљивост величине која је постигнута обликовањем: да ли нека животиња изгледа као велика или мала, висока или ниска.

8

9

10

2

Свијетло и тамно линијско испуњавање површина – низање и укрштање линија

(два часа)

Исходи:	Током учења ученик/ученица ће моћи да: – препозна поступке низања и укрштања линија – објасни начин добијања свијетлих и тамних површина
Појмови:	низање линија, укрштање линија, свијетле и тамне површине
Корелација:	Црногорски – српски, босански, хрватски језик и књижевност: илустрација народне приче <i>Седам прUTOва</i>
Ликовна средства:	тушеви, метална пера, заштита за клупу

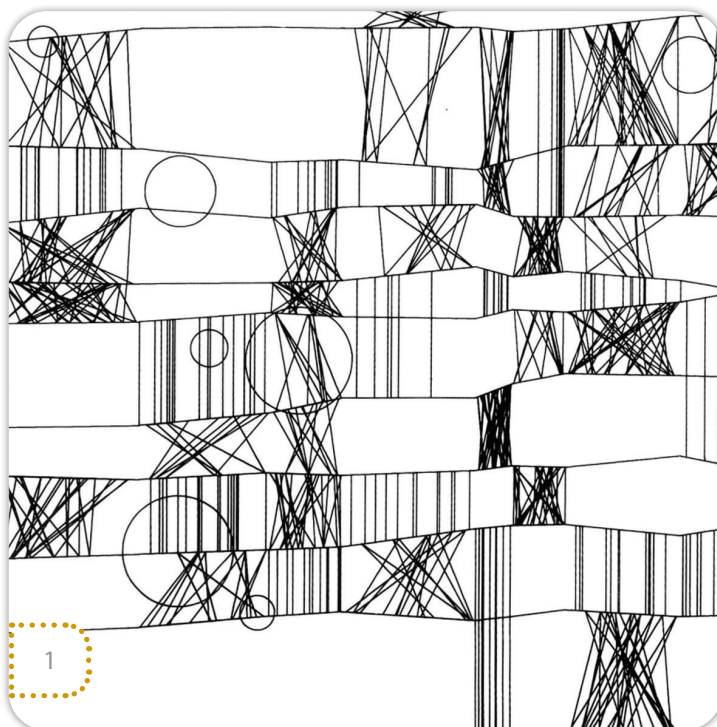
Уводне напомене:

► Ову вјежбу треба радити после завршене вјежбе из Уџбеника са стране 13. С обзиром на то да се често дешава да ученици/ученице просипају туш при раду, треба их научити да бочицу с тушем увијек држе изнад цртежа с десне стране – дешњаци, а с лијеве – љеваци. Уколико процјењујете да би се туш ипак могао просути, практично је туш из више бочица сипати у једну стабилну, ниску посуду па ставити на средину стола на коме раде 4–5 ученика/ученица.

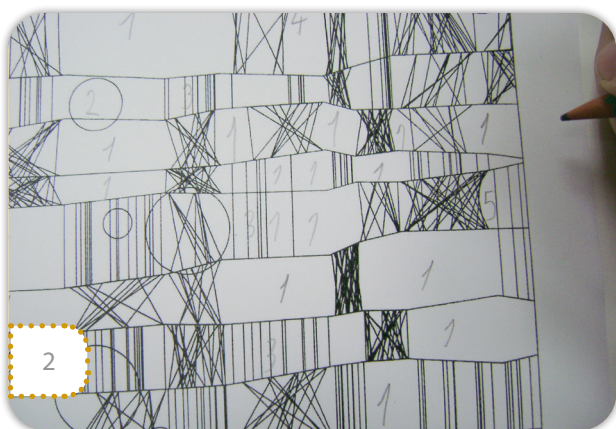
Истраживање:

► На почетку часа ученици треба да посматрају радне листиће са цртежом Фридер Накеа *Омаж Полу Клеу* (1). Умјетник није посебно значајан, па о њему не треба говорити ученицима/ученицама, али је сам цртеж погодан за ову вјежбу, јер је једноставан па се јасно уочавају снопови нанизаних линија.

Ученици/ученице закључују које површине су најсвијетлије (потпуно одсуство лунија), које површине су нешто тамније – споп раздвојених паралелних линија, још тамније површине – споп гушће нацртаних линија, па још тамније – споп линија истог правца преко кога је још један споп линија које се укрштају с првим... до најтамније површине, која је формирана укрштањем више снопова линија различитих правца.

1

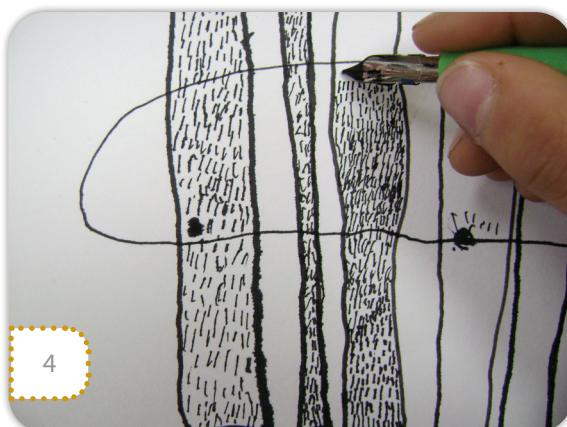
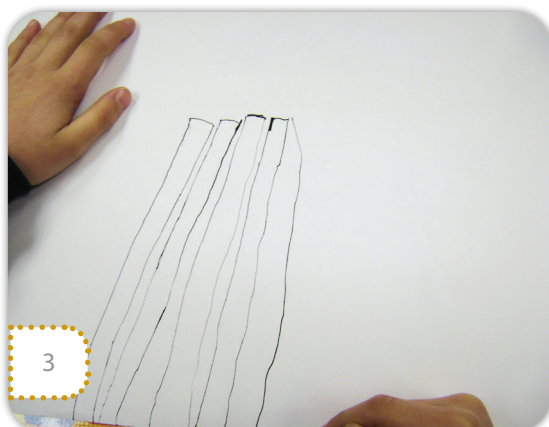

Ученици/ученице могу бројевима обиљежавати површине од најсвјетлије до најтамније (2). Уколико су поједине површине истог тона, могу их обиљежити истим бројем.

Мотивација:

► Наставник/наставница изражајно чита народну причу *Седм прUTOва* у којој се често помињу прUTOви који су, у ликовном смислу, линије (3). Позива ученике/ученице да замисле дио приче који је на њих оставио најснажнији утисак и пренесу га на папир.

Упућује ученике/ученице да цртеж формирају распоређивањем свијетлих и тамних површина на цртежу. Они прво могу нацртати крупније дјелове, а онда их испуњавати линијски формираним површинама различите густине (тамнине) (4).

Активност:

► Ученици илуструју народну причу *Седм прUTOва* (5).

Вредновање:

► После постављене изложбе ученици/ученице разговарају о начину како су линијама формирали површине одређене тамнине (6). Наставник/nastavnica подстиче ученике/ученице да коментаришу дјелове цртежа који су настали на овај начин. На крају посматрају и коментаришу радове у цјелини и успјешност остварења цртежа користећи линијски формиране свијетле и тамне површине.

6

3 Мијешане боје (два часа)

Исходи:	Током учења ученик/ученица ће моћи да: – препозна боје и њихове нијансе – објасни начин коришћења чистих и мијешаних боја – изведе слику по мотиву користећи чисте и мијешане боје
Појмови:	чисте боје, мијешане боје
Корелација:	Музичка култура: сликање уз музику
Ликовна средства:	темпере или поликолори, тон-папир или хамери у боји, четкице, чашице с водом, заштита за клупу, пластичне чаше

Уводне напомене:

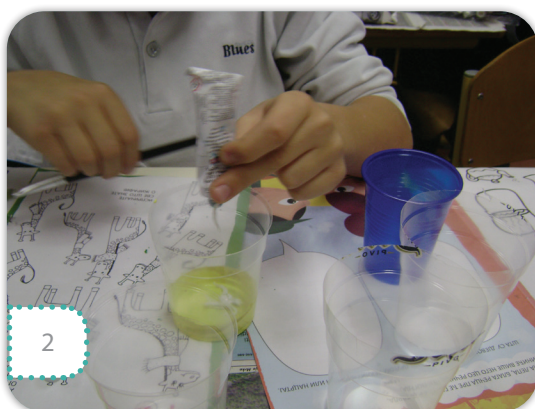
► Ову вјежбу треба испланирати послје вјежби из Уџбеника са страна 19. и 21. Ученици/ученице треба да мијешају боје и сликају уз дјело класичне музике по избору наставника/наставнице.

У овом узрасту, већина ученика/ученица не попуњава лист папира бојом, тако да позадина, која остаје бијела, изгледа „сирово“ у односу на сликани дио. Како је циљ ове вјежбе нијансирање боја, важно је како на крају изгледа цијели цртеж – када је колорит у питању. Зато је добро ученицима/ученицама понудити тон-папир или хамер у боји, јер је тада позадина већ у некој боји (1). Хамер се може подијелити на четири или осам дјелова у зависности од његове величине.

Истраживање:

► Слушајући музику ученици/ученице треба да експериментишу с бојама, мијешајући у пластичним чашицама по двије чисте боје и добијајући на тај начин мијешане боје. Додајући бијелу или црну посвјетљују или потамњују боје и добијају различите нијансе (2). Ученици/ученице треба да направе мноштво различитих тонова у пластичним чашицама, па ће их касније користити при сликању (3).

Мотивација:

► Наставник/наставица започиње разговор о птицама подстичући ученике/ученице да набрајају дјелове њиховог тијела: кљун, перје, ноге, крила... Разговарати о феномену лета птица, разним обртурама у ваздуху (као основа може послужити бајка *Галеб Џонатан Ливингстон*). Тражити од ученика да замисле једну изузетно лијепу птицу. То је чудесно лијепа птица коју могу да насликају чудесно лијепим бојама.

Активност:

► Ученици/ученице сликају птице користећи боје које су сами направили инспирисани музиком (4, 5, 6).

5

4

6

Вредновање:

► Изложбу треба направити качећи цртеже на табли (7, 8). Посматрајући их ученици/ученице препознају чисте и мијешане, освијетљене и затамњене нијансе боја. Коментаришу да ли чисте боје могу добити мијешањем других боја и на који начин су добили мијешане боје. Објашњавају на који начин су неку боју освијетлили, а неку другу затамнили.

7

8

4

Отискивање и штампање матрица (два часа)

Исходи:	Током учења ученик/ученица ће моћи да: – самостално изради матрице – самостално отискује
Појмови:	графика, отискивање, штампање
Корелација:	Природа и друштво: <i>Упознајем моју околину</i>
Ликовна средства:	црна и бијела темпера, папири из блока и црни тон-папир подијељен на четири или осам дјелова (у зависности од његове величине: када је подијељен, формат папира за једног ученика/ученицу треба да буде приближан формату папира из блока број 5).

Уводне напомене:

► У Уџбенику за трећи разред није обрађен контраст као елемент графичке форме. Зато је добро ову вјежбу везати за претходну из овог Приручника, јер је у њој један од циљева освјетљавање бијелом бојом и затамњивање црном бојом. На тај начин наставник/наставница може поменути још једну разлику између сликарства и графике: код сликарства се освјетљавају и затамњују друге боје (жута, плава, црвена...), а код графике контраст је потпун: користе се бијела и црна боја онакве какве имамо у тубама. Ову напомену може дати послје првог дијела мотивације у којем ученици/ученице треба сами/е да препознају овај контраст.

Мотивација:

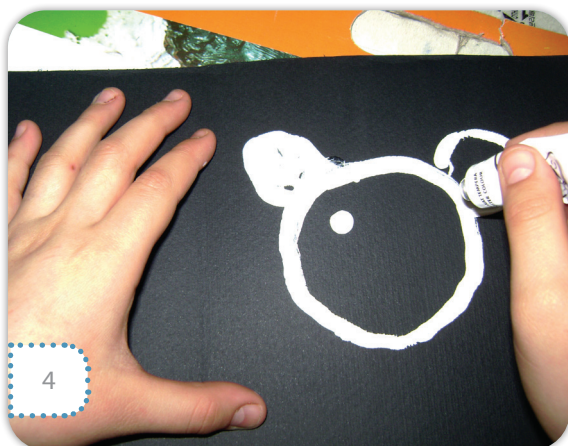
► Наставник/наставница почиње разговор о контрасту уопште. Може организовати игру у којој он/она говори појам, а ученици/ученице настављају с његовим контрастом: велико-мало, високо-ниско, слатко-слано... За крај треба да остави контраст између бијелог и црног. Може да постави питање: ако је подлога за рад бијели папир, коју тубу из пака темпера треба да употрејемо да би остварили контраст? А ако је подлога црни папир, коју тубу тада треба користити?

Затим демонстрира технику ручног штампања цртежа урађеног црном темпером на бијелом папиру и бијелом темпером на црном папиру. У оба случаја користи темперу директно из тубе (1, 2 и 3).

С обзиром на то да ученици/ученице још немају довољно развијену ситну моторику, биће им најлакше да користе папир пресавијен напола. С једне стране треба да нацртају цртеж, покlope га другом страном и отисну (4, 5, 6 и 7).

Наставник/наставица наглашава да се на овај начин ручно штампа нацртани цртеж. Затим позива ученике/ученице да се сјете примјера из окружења и природе гдје уочавају бијело-црни контраст који би хтјели да штампају.

Истраживање:

► Ученици/ученице се ангажују око проналажења бијело-црног контраста у окружењу и природи: зебра, панда, бијело-црни џемпер или патике, црна сјенка на бијелом зиду... Већи број примјера даје већу могућност избора за штампање.

Активност:

► Ученици/ученице прво пресавијају папир на два дијела. Онда цртају на једном дијелу папира, па га преклапају другим дијелом и трљају длановима с полеђине да би га одштампали.

Вредновање:

► Вреднује се јасно отискивање цртежа с једне стране папира на другу (8).

Наставник/наставница подстиче ученике/ученице да уочавају контрасте који настају отискивањем и да их вежу за графику као ликовну технику. Он/она активира ученике/ученице да вербализују урађено: прво је урађен један цртеж, а онда је он ручно штампан – отиснут на други дио папира (9).

5

Врсте скулптура – поступност обликовања

(два часа)

Исходи:	Током учења ученик/ученица ће моћи да: – анализира поступност обликовања одузимањем и додавањем материјала – креира рад користећи поступно низање облика
Појмови:	цјелина и дјелови скулптуре, велики, мали, низање, понављање
Корелација:	Црногорски – српски, босански, хрватски језик и књижевност: <i>Ко је направио прву лутку?</i> Природа и друштво: екологија – рециклажа
Ликовна средства:	пластичне бочице за воду од пола литра, варјаче, фломастери, вуница, разнобојни папир (може се употребити колаж-папир или папир из часописа), селотејп

Уводне напомене:

▶ Једну седмицу прије овог блок-часа ученицима/ученицама треба рећи да донесу прибор који је набројан у ликовним средствима. Наставник/наставница наглашава да величина варјаче треба да одговара величини пластичне бочице. Ово је важно јер ће неке варјаче бити много дуже од бочица, па ће те лутка имати непропорционално дугачак врат.

Моћивација:

▶ Наставник/наставница разговара с ученицима/ученицама о различитим типовима лутака: лутке које купујемо у радњама, лутке које праве луткари и користе се у луткарским представама, лутке које су правиле наше прабаке и баке за своју дјецу, јер тада није било тако много продавница играчака. Да ли и данас постоје важни разлози за прављење лутака? Који су то? Да ли на тај начин можемо употребити материјале који иначе загађују природу? Можемо ли уштедјети?

Наставник/наставница ће подијелити радне листиће с приједлогом за прављење лутака. Ово није једино рјешење, ученицима/ученицама то треба да буде повод, а они треба самостално, поступно, да обликују своју лутку. На примјер: на радном листићу су разнобојни папирећи убачени у боцу, али ученици/ученице могу папире да лијепе на њу, могу да лијепе и вуну, могу да додају ноге и руке од тих материјала.

Наставник/наставница помаже само око фиксирања варјаче тако што ће показати ученицима/ученицама да између ње и врата бочице увуку папир и све скупа залијепе селотејпом.

Истраживање:

► Ученици/ученице пажљиво прегледају листиће и материјал који имају на располагању (1, 2). Планирају његово комбиновање.

Активности:

► Ученици/ученице праве лутке (3, 4, 5).

Вредновање:

► Ученици/ученице праве изложбу: треба с клупа маћи сав материјал и поставити лутке (6). Док их посматрају, воде разговор о начинима остваривања радова. Вреднује се досљедност и креативност при реализацији индивидуалних ликовних рјешења.

6

6 Унутрашњи простор (четири часа)

Исходи:	Током учења ученик/ученица ће моћи да: – креира украсне предмете приликом естетског уређења унутрашњег простора
Корелација:	Природа и друштво: <i>Моја учионица</i>
Ликовна средства:	разне врсте картона, љепило (дрвофикс), глинамол, креп-папир, салвете, фломастери, један бијели хамер, папири из блока бр. 5 осликани разним нијансама зелене боје

Уводне најомене:

► На претходном часу треба рећи ученицима/ученицама да осликају по два папира из блока тамнијим и свијетлим нијансама зелене боје. Могу сликати темперама или воденим бојама.

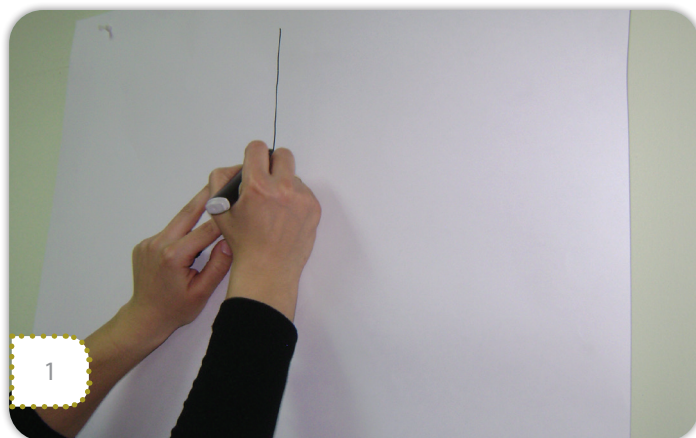
Ова вјежба се ради двије седмице и за њу треба подијелити ученике/ученице у двије групе: једна група треба да израђује јелку, а друга украсе и траке за јелку и учионицу. Сљедеће недјеље групе треба да замијене задатке.

Мотивација:

► Нова година може бити добра прилика за укључивање ученика/ученица у уређење учионице. Може се организовати забава, а за ту прилику треба направити размјештај. Креативни чин почиње планирањем. Све приједлоге треба саслушати и размислити о њима. Могу се испробавати, размјештати клупе, сагледавати простор... На овај начин ученици/ученице уочавају мноштво начина на које се може мијењати, обликовати простор. Сам чин размјештаја, дефинисање опције којом ће сви бити задовољни, спада у мотивацију за даљи рад – израду јелке за Нову годину, трака и украса за њу и учионицу.

Јелка ће бити дводимензионална, рађена на хамеру, па је за њу довољно оставити празан дио зида или врата ормана. Битно је да око ње има довољно простора за ученике и ученице који ће је израђивати.

Најављујући овај дио вјежбе наставник/наставница демонстрира начине израде јелке, украса и трака:

I Израда јелке:

На централном дијелу хамера треба нацртати једну усправну дебелу линију (1).

То је стабло јелке око кога ће ученици/ученице лијепити грање. Гране могу формирати цијепањем зеленог папира који су сами осликали (2). Облик грана треба да буде налик троуглу, а увијек треба окренути најдужу страну према доље. Облик се може добити и резањем, али је за ову вјежбу погодније цијепање због бијелих ивица (насталих на мјестима цијепања) које асоцирају на снијег.

II Израда украса:

Основа за украсе може бити од тањег или дебљег картона (3), глинамола или глине. Мотиви треба да буду једноставни: мјесец, звијезда, срце... Када се ради с глином или глинамом, могу се употребљавати готове модлице (4).

На обликованој основи могу се лијепити креп-папир, перлице, резане шаре са салвета, може се цртати фломастерима (5, 6). У овом дијелу наставник/наставница треба да упути ученике и ученице да бирају боје, планирају које од њих ће употријебити на ком мјесту на украсу, како ће их слагати...

III Израда украсних трака:

Украсне траке могу се формирати на различите начине. Један од једноставнијих је преклапање двије траке креп-папира. Њихова ширина треба да буде 3–5 цм.

На почетак једне траке треба поставити почетак друге под правим углом. Тај начин наизмјеничног преклапања под правим углом треба наставити до краја обје траке (7, 8, 9). Затим их треба развући. И овдје треба скренути пажњу ученицима/ученицама да посматрају боје трака, бирају оне које им се допадају и слажу их у складан однос.

Истраживање:

► Ученици и ученице пробају материјале и начине њиховог коришћења по упутствима наставника/наставнице.

Активност:

► Ученици/ученице израђују јелку, украсе и траке. Затим лијепе украсе и траке на јелку и на одабрана мјеста у учионици (10, 11, 12, 13, 14).

12

13

Наставник/наставница им помаже да украсе који су тежи закаче на друге начине: везивањем, спајалицама, иглицама...

14

Вредновање:

► Наставник/наставница и ученици и ученице заједно посматрају уређену учионицу. Разговарају о начинима организовања детаља у њој – како су је промијенили. Затим разговарају о целокупном утиску и детаљима: украсима, тракама и јелки, начину како су обликовани и обојани. Посебно се вреднује избор боја при изради украса и трака.

7

Равномјерно распоређивање свијетлих и тамних површина (два часа)

Исходи:	Током учења ученик/ученица ће моћи да: – осмисли и изведе тамне и свијетле површине низањем и укрштањем линија
Појмови:	низање линија, укрштање линија, свијетле и тамне површине
Корелација:	Природа и друштво: <i>Албуми нам причају</i>
Ликовна средства:	меке графитне оловке ознаке од 2Б до 10Б, папири из блока бр. 5

Уводне напомене:

► Ова вјжба је компликованија од вјжбе из Уџбеника са стране 13, зато је треба радити послије ње.

Мошивација:

► Наставник/наставница разговара с ученицима и ученицама о минулим временима, начину живота наших бака и ђедова, о начину како су својеручно правили одјећу. Када говори о плетењу, скреће пажњу на равномјерно распоређивање тамних и свијетлих површина. Оне настају на различите начине: комбиновањем разноврсних плетова гдје нити вунице изгледају као линије, употребом свијетлих и тамних боја, наизмјеничним понављањем бијеле и црне (или сиве). На тај начин настају лијепе шаре.

Истраживање:

► Ученици/ученице пажљиво посматрају плетене предмете: капе, рукавице, шалове, чарапе... (1 и 2) или њихове фотографије. Уколико се користе фотографије, оне треба да буду изузетног квалитета да би се с лакоћом могле уочити нити вунице и друге шаре.

Наставник/наставница их затим позива да сами осмисле шаре. Објашњава им да на цијелој површини папира осмисле шаре које касније могу да буду „узорак“ за израду одјевног предмета. Даје им упутства да свијетле и тамне површине треба остварити низањем и укрштањем линија.

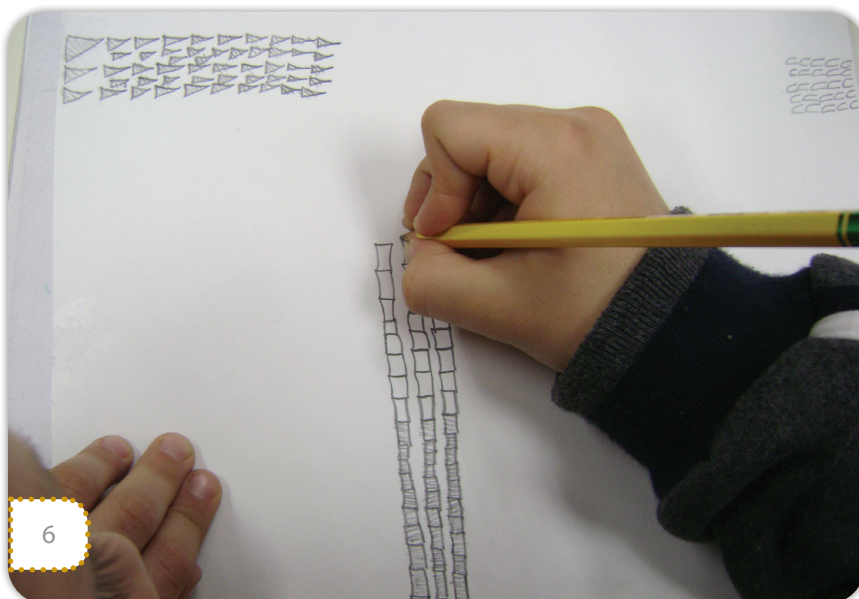
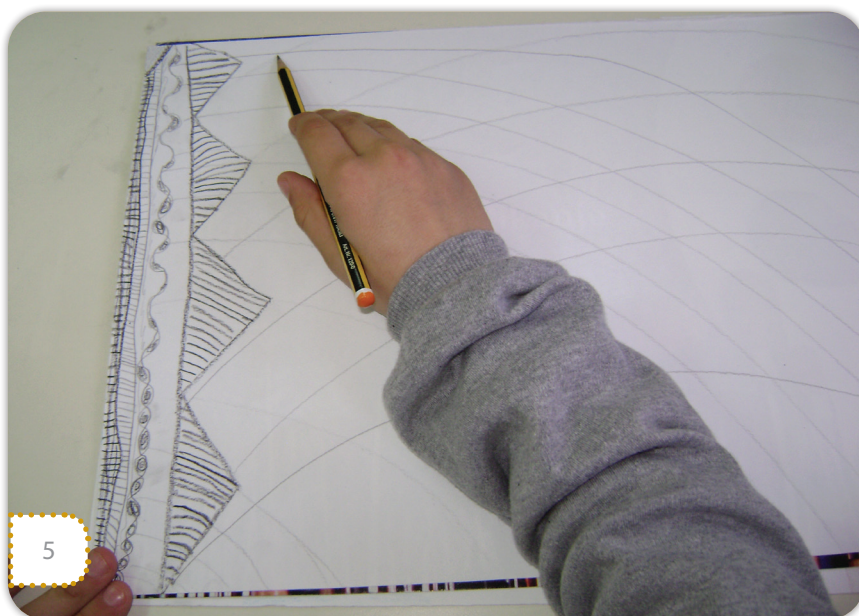
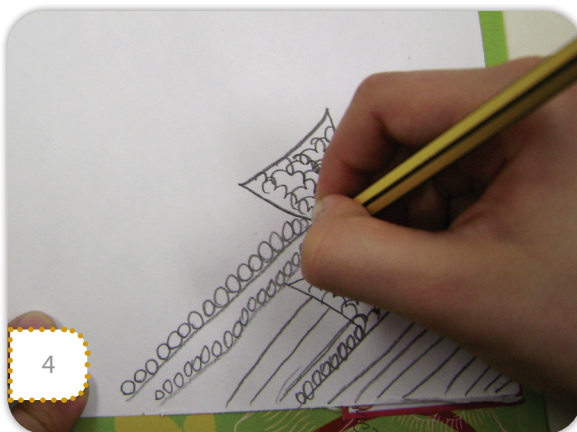
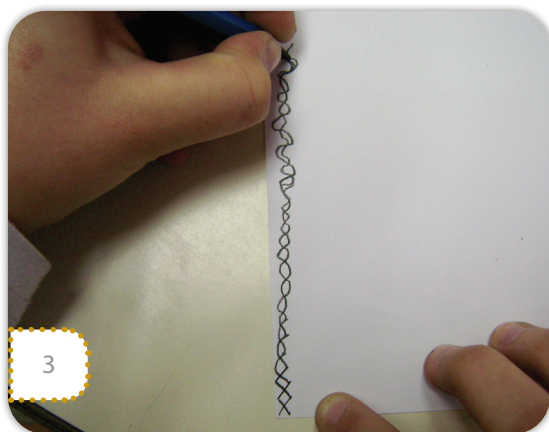
1

2

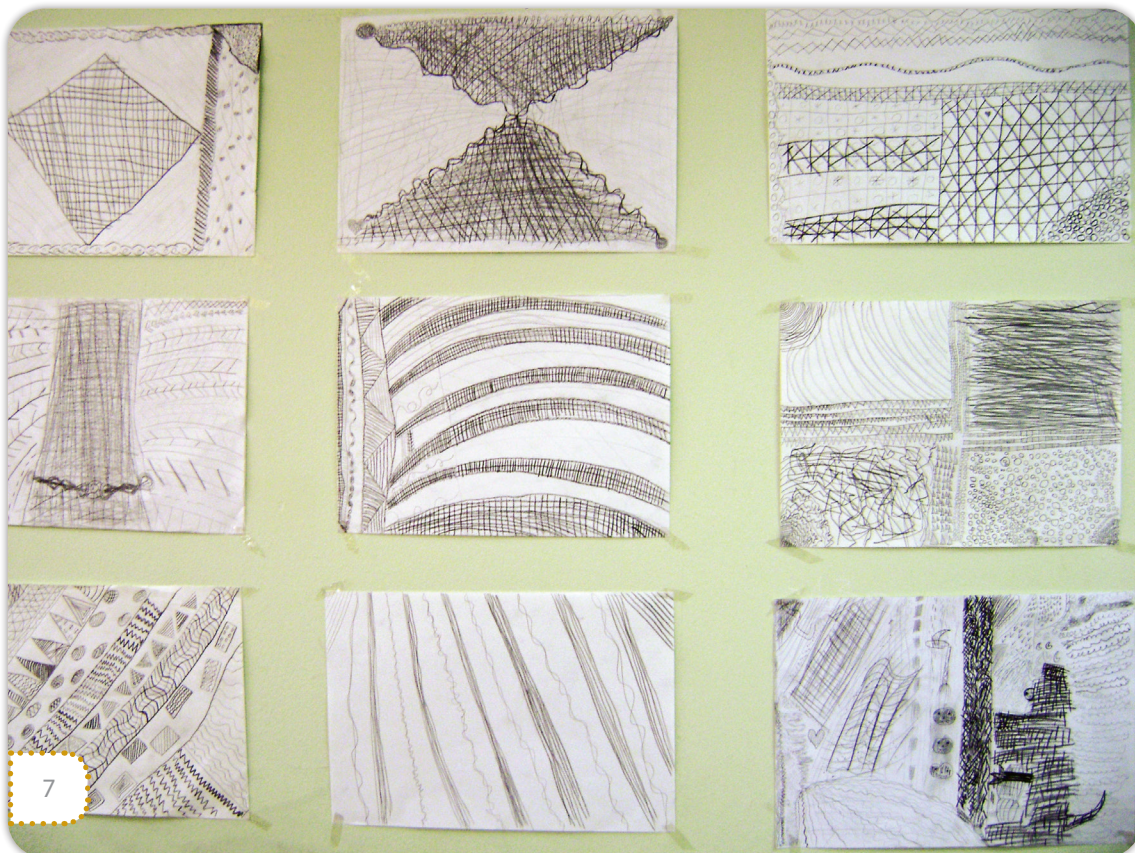
Активности:

► Ученици/ученице графитним оловкама цртају шаре (3, 4, 5, 6).

Вредновање:

► Ученици и ученице праве изложбу радова. Радови треба да буду изложени прегледно: око њих треба да буде бар по десет центиметара празног простора да би могли да буду сагледани у општем шаренилу (7). Наставник/наставница подстиче ученике и ученице да причају о утиску који на њих остављају поједини цртежи код којих су равномјерно распоређене свијетле и тамне површине. Уколико желе, ученици/ученице могу код куће или на следећем часу да нацртају предмет на који ће да пренесу своје шаре.

8

Освјетљавање и затамњивање боја – најсвјетлије и најтамније боје (два часа)

Исходи:	Током учења ученик/ученица ће моћи да: – препозна свијетле и тамне боје – опише поступак освјетљавања и потамњивања боја
Појмови:	свијетле боје, мијешане боје, освјетљивање боје, затамњивање боје
Корелација:	Природа и друштво: <i>Моје дрво током године</i>
Ликовна средства:	темпере, четкице, бочице за воду, заштита за клупу и листови из блока бр. 5

Уводне напомене:

► Како вјежба из Уџбеника, са стране 18, представља учење како се боје мијешају, вјежба коју препоручујемо је сликање мијешаним, посвијетљеним и потамњеним бојама. Зато треба да буде рађена послје поменуте вјежбе из Уџбеника.

1

Истраживање:

► Ученици и ученице пажљиво посматрају репродукцију познатог црногорског сликара Филипа Јанковића *Мртва природа са цвијећем 2*. Они закључују које боје су на њој свијетле, а које тамне, затим које су најсвјетлије, а које најтамније (1).

Мотивација:

► Наставник/наставница започиње разговор о годишњим добима и мијењању изгледа дрвећа у складу с њима. Скреће им пажњу на боју: какво је стабло у току зиме: тамно или свијетло, каква је крошња током прољећа и љета, да ли су бијели или рози цвјетови и пупољци тамни или свијетли... Ученици/ученице се подсјећају како изгледа дрвеће. Њихов задатак је да сликају једно дрво, оно које је у њиховом сјећању најљепше.

Активност:

► Ученици сликају темперама дрво у годишњем добу по избору (2, 3, 4 и 5).

Вредновање:

► Када поставе изложбу, ученици и ученице разговарају о утиску који имају посматрајући поједине цртеже. Оцјењују појединачно цртеже: да ли су претежно свијетли или тамни, на којим мјестима су употребљаване свијетле, а на којим тамне боје (6).

Наставник/наставница их подстиче да објашњавају како су ове боје сачињене, које боје улазе у њихов састав, да ли су освијетљене или затамњене... На крају, какав утисак на нас остављају ове боје, да ли путем њих доживљавамо годишње доба и насликано дрво (7).

7

9

Шаблон, матрица и отисак (два часа)

Исходи:	Током учења ученик/ученица ће моћи да: – самостално отискује, низањем облика
Појмови:	шаблон, матрица, отисак
Корелација:	Математика: тијело, фигура, линија, тачка
Ликовна средства:	темпере, четкице, чаше различитих величина, танки или дебели картони (величина око А4 формат), маказе, листови из блока бр. 5

Уводне најомене:

► Ова вјежба је увод у вјежбе штампања из Уџбеника са страна 43. и 45. Ученици треба да донесу картон и пластичне чаше различите величине. Наставник/наставница може донијети више пластичних чаша такође различитих величина. Наставник/наставница треба да дефинише разлику између матрице и шаблона, који је шири појам. С обзиром на то да би, за узраст од осам година, било компликовано до краја дефинисати разлике између ова два појма, довољно је објаснити да шаблон може бити готов предмет (чаша, виљушка, модлица за колаче...) на чији један дио можемо нанијети боју и отискивати га, али и да шаблон може бити направљен од картона, линолеума... Матрица је увијек направљена од неког материјала (гипса, картона, линолеума...) и служи искључиво за отискивање у графици.

Мотивација:

► Наставник/наставница почиње разговор о балонима, о приликама када их можемо видјети у великом броју, различитих боја (рођендани, Нова година...). Затим позива ученике и ученице да замисле да сви ти балони лете, да их бацамо, играмо се с њима. Ликовни задатак је да ту замисао „пренесу“ на папир користећи се чашама као шаблонима и изрезајући од картона матрице за штампање.

Истраживање:

► Ученици и ученице посматрају чаше размишљајући о томе који њихов дио могу отиснути тако да отисак има облик балона (кружнице). Да ли чаша има двије стране чији отисак има тај облик? Како да отиснемо обод балона, како од картона направити матрице које можемо отиснути и попунити унутрашњост балона?

Активност:

► Ученици/ученице отискују ободу и дна чаша (1, 2 и 3).

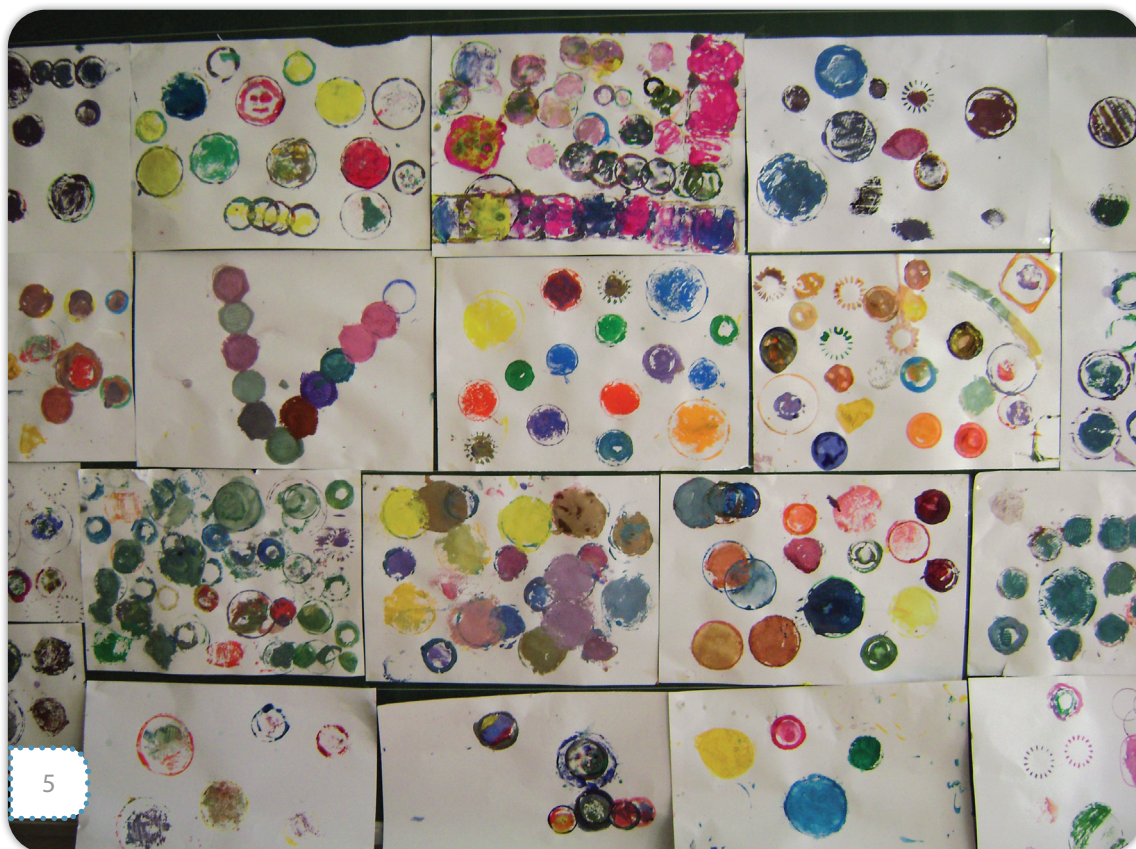

Затим изрезују кругове од картона и отискују их, уклапајући у већ отиснуте кружнице (4).

Вредновање:

► Посматрајући постављену изложбу ученици и ученице разговарају о готовим радовима. Они издвајају успјешне радове вреднујући јасноћу отиснутих матрица и шаблона (5). Притом описују начин како су настали ти отисци, тј. процес отискивања са шаблона и матрице.

Наставник/наставница подстиче ученике и ученице да дефинишу гдје је на појединим цртежима коришћена матрица, а гдје шаблон. На тај начин они објашњавају што је матрица, а што шаблон.

10

Слободоручно линијско изражавање (два часа)

Исходи:	Током учења ученик/ученица ће моћи да: – испуни површине водоравним, косим, усправним, кратким, дугачким линијама – креира рад линијски испуњеним површинама
Појмови:	слободоручно цртање, чврсти цртачки материјали
Корелација:	Енглески језик: <i>Beauty and the beast</i> (Љепошчица и звијер)
Ликовна средства:	графитне оловке, оловке у боји, воштани пастели, хемијске оловке, папири различитих дебљина, текстуре и формата (могу бити из старих свесака, роковника, блокчића, папири за штампање...)

Уводне напомене:

► Ова вјежба је уско везана за наредне двије, из области просторног обликовања и сликања. У њој је акценат на мотивацији за просторно мишљење, замишљање облика у простору и њихово представљање дводимензионално – при слободоручном цртању цртежа, скица.

Наредне седмице ученици/ученице ће експериментисати с облицима (кутије и кишобрани, најлон кесе плаве и бијеле боје, затим безбојне, којима се може дочарати вода) и остваривати своје просторне замисли. За те часове треба да донесу кутије различитих величина (најмања треба да буде величине кутије за ципеле), кошобране и најлон кесе. Наставник/наставница може да се постара за двије велике кутије у које могу ући двије групе (од три до пет) ученика/ученица.

Мотивација:

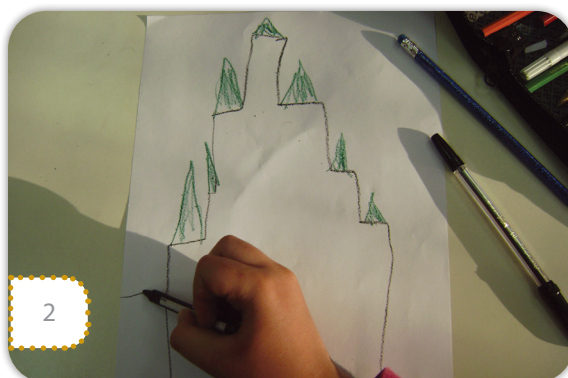
► У почетку ученици/ученице могу видјети цртани филм *Љепотица и звијер*, у којем се у неким сценама види један велељепни дворач. Наставник/наставница скреће пажњу на његов изглед, ако треба, може стопирати слику да би га ученици и ученице могли боље сагледати. Послије гледања наставник/наставница поставља мотивациона питања о изгледу грађевине па позива ученике/ученице да га вербално дочарају: Како изгледају његове зидине? Какав је облик купола? Какви су прозори и лукови на њима? Какви су балкони? Да ли у близин постоје фонтане, потоци, мостови...?

Затим их позива да, користећи чврсте цртаће материјале, све представе различитим линијама (криве, праве, косе, дебеле, испрекидане, неиспрекидане...) на папирима разних формата (1).

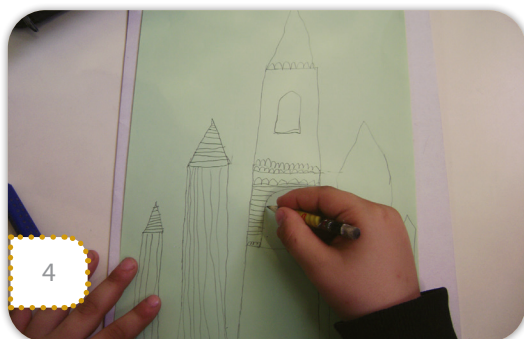
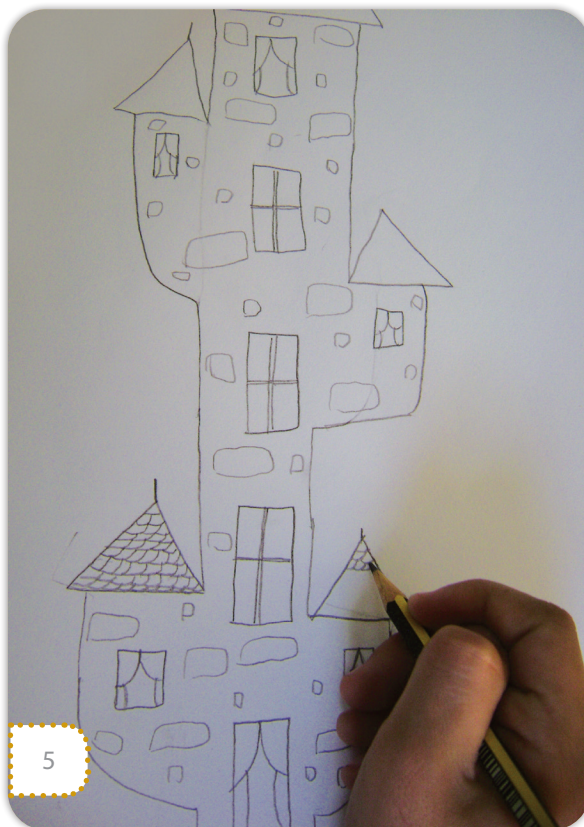
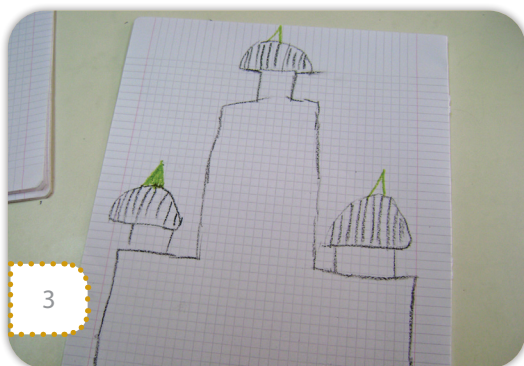

Активности:

► Ученици/ученице праве цртеже, скице (2).

Цртају цијели дворцац по сјећању, мање или веће дјелове, као и детаље (3, 4, 5).

Треба их мотивисати да ураде више скица на различитим форматима папира. Треба их охрабрити да цртају ослобођено, па напоменути да су ови цртежи „чувари сјећања“ на дворцац који је виђен у цртаном (6, 7).

Вредновање:

► Ученици и ученице излажу све цртеже (8).

Вреднује се слобода при изражавању различитим врстама линија насталим коришћењем чврстих материјала за цртање (9). Наставник/наставница поставља питања којим чврстим цртачким материјалом су остварени цртежи појединачно. Затим се договара с ученицима и ученицама да ће скице, настале на овом часу, користити и наредна два часа Ликовне културе при градњи дворца у простору учионице.

11 Грађење у простору (два часа)

Исходи:	Током учења ученик/ученица ће моћи да: – опише појмове простор и грађење простора – разликује спољашњи и унутрашњи простор – осмисли и обликује једноставне примјере унутрашњег или спољашњег простора
Појмови:	унутрашњи простор, спољашњи простор
Корелација:	Математика: тијело, фигура, линија, тачка
Ликовна средства:	кутије различитог облика и величина, различити кишобрани (довољно је 7- 8), селотејп и најлон кесе: плаве, бијеле и безбојне

Уводне напомене:

► Комбиновањем картонских кутија, најлон кеса и кишобрана (који могу, полуотворени или сасвим отворени, успјешно „имитирати“ куполе неке грађевине) могу се осмислити различите просторне композиције. Када их ученици/ученице самостално користе, развијају осјећај за компоновање облика у простору и усавршавају оријентацију у простору.

Мотивација:

► Наставник/наставница почиње разговар о грађењу дворца у простору учионице. На почетку, поставља питања шта то значи градити, којим начинима се може градити у простору. У ком простору ће ученици/ученице на овом часу градити? Наставник/наставница скреће пажњу да се градњом мијења простор, он се обликује, дијели на унутрашњи и спољашњи.

У сљедећем дијелу часа упућује ученике и ученице на начин коришћења скица нацртаних на прошлом часу: оне служе као почетне идеје, начини како се може изградити дио дворца или како он може изгледати на крају, али дворац који треба да направе не мора бити сасвим исти као на њима. Он не мора бити ни као онај у цртаном филму: све куполе, прозори, врата и балкони не морају бити на мјесту на коме су на дворцу са цртаног филма, а могу бити и различитог облика. Ученике/ученице треба подстакнути да планирају, комбинују, премјештају, уклапају, мијењају дјелове дворца слажући их у више мањих, а на крају у једну велику цјелину.

Истраживање:

► Ученици и ученице разгледају кутије, кошобране и кесе које имају на располагању и комбинују их по облику и величини, планирајући њихов распоред. Они треба сами да дођу до рјешења за шта могу послужити кишобрани или најлон кесе. Можда њихова рјешења буду изненађујуће добра: кесе као завјесе на дворцу, куполе од увијеног картона које су направили од изрезаних кутија... (1, 2) Све могућности треба да буду отворене. Зато за овај дио часа треба издвојити довољно времена.

Активност:

► Ученици/ученице граде дворац од кутија, постављају кесе и кишобране. Уколико негдје нешто треба фиксирати, могу се послужити селотејпом. Некада могу један дио сасвим обликовати, комбинујући неколико кутија, па онда уклапати с осталим дјеловима (3, 4).

ПРОСТОРНО ОБЛИКОВАЊЕ

Вредновање:

► Ученици и ученице разгледају састављни дворац и разговарају о начинима како су од кутија које имају облик коцке и квадра изградили грађевину, како су употрежили кишобране и најлон кесе.

Важно је да га сагледају у цјелини и вербализују какав је њихов утисак о простору учионице који су изграђеним дворцем промијенили (5).

12

Сликарски материјали и прибори (два часа)

Исходи:	Током учења ученик/ученица ће моћи да: – осмисли слику лијепљењем различитих површина
Појмови:	колаж, слика, боја
Корелација:	Музичка култура, пјесма <i>Телеграм</i> В. Томерлина (или нека из Уџбеника – важно је да се кроз пјесму може остварити комуникација између двије групе ученика слично као код поменуте пјесме)
Ликовна средства:	колаж-папири, маказе

Уводне напомене:

► Ова вјежба је везана за претходну: ученици/ученице треба да, лијепљењем колаж-папира, колористички дефинишу дворац.

Мотивација:

► Наставник/наставница објашњава ученицима и ученицама да, на овом часу, треба завршити дворац. Он треба да добије цјелине (балконе, врата...) и детаље (цвијеће, мање прозоре...) у боји. Овај дио задатка треба остварити резањем и лијепљењем колаж-папира (1).

Већина прозора и врата могу бити затворени, али они који се налазе на двијема великим кутијама треба да буду отворени да би игра на крају часа успјела.

Активност:

► Ученици/ученице режу и лијепе колаж-папир дочаравајући бојом дјелове дворца (2, 3, 4, 5, 6).

Вредновање:

► Сјећајући се поступно урађеног у протеклих шест часова наставник/наставница ће „провести“ ученике и ученице кроз процес од идеје до реализације. Сјетиће се цртања и како су им скице помогле када су градили дворац, како су уклапали његове дјелове и формирали га. На крају, ученици и ученице објашњавају како су довршили дворац лијепећи га колаж-папиром (7).

Ученици/ученице могу овај дворац употребити у игри. Двије групе дјеце треба да буду у великим кутијама. Они наизмјенично пјевају пјесму *Телеграм*. Једна група пјева: *Шаљемо вам телеграм: Брацо је у кући сам...* Друга група одговара: *Примили смо телеграм ...* Један „поштар“ може да преноси пошту од једне групе до друге (8).

 ЛИТЕРАТУРА

Беламарић, Д., *Дијетје и облик*, Школска књига, Загреб, 1986.

Буинац, М., Башић, Е., Беламарић, Д., Нола, Д., Двожак-Бек, М., Бокшан-Танурџић, З., *Од ипре до ѿзорнице*, Креативни центар, Београд, 2000.

Дух, М., Врлич, Т., *Ликовна култура за први циклус деветогодишње основне школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Подгорица, 2004.

Ђурићковић, Ж., Радовић, Б., *Ликовна култура за трећи разред деветогодишње основне школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Подгорица, 2011.

Карлаварис, Б., Крагуљац, М., *Развијање креативности ѿуџем ликовној васпитања у основној школи*, Просвета, Београд, 1981.

Петровић-Сочо, Б., *Дијетје, огјајашељ и сликовница*, Алинеа, Загреб, 1997.

Сорокин, Б., Супек, Р., Рашковић-Зеџ, В., Ладика, З., *Дијетје и креативност*, Глобус, Загреб, 1987.

Којић, М., *Карактер и карактеристике гјечјеј ликовној израза и ликовне технике*, ЈПУ „Љубица Поповић“ Подгорица, Подгорица, 2003.

Гргурић, Н., Јакубин, М., *Визуелни огјој и образовање*, Едуџа, Загреб, 1995.

Квашчев, Р., *Психологија сиваралашива*, Београдски издавачко графички завод, Београд, 1976.